

حقوق در امپراتوری عثمانی

عطا ابراهیمی راد

بدون شک هیچ ملتی در جهان به اندازه ترک‌های سرزمین آناتولی قوانین خویش را عوض نکرده‌اند. گاهی سیستم حقوق ترک‌های فوق قوانین اسلامی بوده است و گاه با استفاده از قوانین اروپایی سیستم حقوقی خود را طرح‌ریزی کرده‌اند. گاه قوانین تعویض شده آنقدر با هم در ضدیت بودند که باور آن برای هر کسی مشکل است، ولی دولت عثمانی، دولتی دینامیک بوده و در شرایط مخصوص به خود، قوانین نسبتاً مترقی داشته است. در دولت عثمانی نه تنها قوانین محکمی برای سیستم مالیاتی، اداره نظام وجود داشته است بلکه گاه اجتهادهای بعضی عالمان محلی برای بوجود آمدن قانونی جدید کافی بوده است. در قرن ۱۹ میلادی که زمان کلاسیکی برای تاریخ عثمانی محسوب می‌شود می‌توان از حقوق خانواده، عقد و ازدواج، تقسیم ارث، زندگی زناشویی، طلاق نام برد که همگی از قوانین اسلامی تبعیت کرده‌اند. بعضی از اوقات نیز «فرهنگ اسلامی» باعث بوجود آمدن بعضی از قوانین به ماند شیر پها و یا از این قبیل شده‌اند که باز هم با قوانین اسلامی مغایرت نداشته‌اند اگر چه نص صریحی در اسلام ندارند. «حکم اعدام» در حکومت امپراتوری عثمانی برای جرم‌های سیاسی زیاد داده نشده است و همشیه سعی شده است که حد اعتدال رعایت شود. در دوران کلاسیک امپراتوری عثمانی مدارس بوجود آمده است که در آنها به دانشجویان و با دانش‌آموزان درس‌های حقوق تدریس می‌شده است و در همین سال‌های قرن ۱۹ میلادی است که تشکیلات حقوقی امپراتوری عثمانی شکل می‌گیرد.

در قرن ۱۹ میلادی جهان به سرعت به طرف صنعتی شدن پیش می‌رفته، اینجاست که امپراتوری پهن‌پوش مدیترانه برای ارتباط با جهان فعال و دینامیک نمی‌توانسته تنها راه جنگیدن و یا کشور گشایی را بگزیند پس راه تجارت را برگزیده است. دولت عثمانی و خاک آن محلی است برای تجار و بازرگانان خارجی آنها به راحتی در این دولت محروسه به تجارت می‌پرداختند به موازات تجارت، در قرن ۱۹ میلادی دولت عثمانی ارتش منظم نیز بوجود می‌آورد. قسمتی از

این ارتش در داخل امپراتوری شروع به فعالیت نموده و برای احتیاجات این سربازها یا سیستمی بوجود می‌آید که کم‌کم در کنار خویش سیستم کارمندی و یا اداری را بنا می‌نهند. در مورد اداره مملکت، سیستم اگر چه شباهت بسیار زیادی به سیستم‌های اروپایی دارد ولی تماماً نیز به مانند آنها نیست. به طور مثال سیستم دادگاه‌های دولت عثمانی تماماً از سیستم فرانسه اقتباس گشته است.

نظامنامه آتشنشانی از نظامنامه‌های کشورهای اروپایی گرفته شده است. ولی در بسیاری موارد، اسلام و فرهنگ آناتولی موارد خاص برای قانون نویسی و قانون گذاری بوده است. قانون اساسی سال ۱۸۷۶ عثمانی نه از قانون اساسی «بلژیک» و نه از «فرانسه» گرفته نشده است و متن قانون اساسی فوق به‌همت «وزارای عهد حمیدیه» به‌دقت بسیاری تهیه شده است مثلاً وضعیت کارمند در نظر گرفته شده است و قانون کار در این قانون اساسی به چشم می‌خورد.

اولین بار «قانون تجارت دریایی» از قوانین فرانسه در سال ۱۸۶۰ میلادی اقتباس شده و با نام «قانون تجارت بحریه» به تصویب مجلس عثمانی رسیده است، در همین ایام است که در زمان پادشاه عثمانی «سلطان عبدالحمید» مؤسسه‌های «دفتر خانه»، «و کلا» «دادستان‌ها» اعلام موجودیت می‌کنند و سبب می‌شوند که در کنار قانون، و کلا و دادستان‌ها عدالت بهتر اجراء شود.

در قانون اساسی ۱۸۷۶ میلادی دولت عثمانی فرق ما بین مسلمانها و غیر مسلمانان نمی‌گذارد و قبل‌تر از این تاریخ در سال‌های ۱۸۶۱ و ۱۸۶۵ میلادی قوانین و نظامنامه‌های مخصوص مورد اجراء بوده است، این قوانین ابتدا برای «رومها»، «ارمنیهای گریگوری» و «یهودیان مورد اجراء واقع شده بوده است. بعد از سال ۱۸۷۶ میلادی است که «قانون تابعیت» در دولت عثمانی مورد تصویب قرار گرفته و به موجب این قانون تمام کسانی که تابعیت دولت عثمانی را دارند از مزایا و قانون یکسان باید پیروی نمایند. در دیگر ماده‌های قانون فوق به ماده‌ای برمی‌خوریم که ذکر آن بسیار جالب است و قانون اینچنین است که تابعان زن عثمانی حق ازدواج با مردان غیر تابع دولت عثمانی را ندارند.

حرکت روشنفکری و سیاسی جدید در قرن ۱۹ میلادی که هدف آن مدرنیزه کردن مملکت می‌باشد نه از تراوشات فکری مدرنیسم کشور «روسیه» و نه معاصر این زمان تفکرات کشور «ژاپن» استفاده نکرده است و در همین امتداد نماینده تفکرات مدرن کردن ممالک محروسه عثمانی یعنی «علی پاشا»، «قانون مدنی» را به‌ارمغان آورده و به اجراء گذاشته است.

با اینکه طرف مقابل این تفکرات، مبارزات و مخالفت بسیار با قوانین مدنی کرده‌اند ولی نتوانسته‌اند سدی برای اجرای این قوانین بشوند. دولت عثمانی هیچ چاره‌ای به جز تصویب قوانین مدرن جهانشمول که تلفیقی از قوانین اسلامی و قوانین اروپایی بود نداشت و اینچنین هم شد. دولت عثمانی خاکی بسیار پهناور داشته است و موزائیک بسیار متنوعی از فرهنگ‌های مختلف با نژادهای متغایر را در خود احتوا می‌کرده به همین دلیل تفاوت فرهنگ‌ها به طور اعم اقتضای آن را می‌نمود که مملکت عثمانی دارای قوانین مدنی باشد.

اولین مجلس ملی که نماینده مردم بود دارای یک سوم اعضاء و نمایندگان غیر مسلمان بوده است. این نسبت در هیچ کشور اروپایی دموکرات دیده نمی‌شود در صورتیکه در مجلس شورای عثمانی وجود داشته. نام اولین مجلس خلقی «مجلس ملی» نام گرفته است.

انقلابات حقوقی در سال‌های ۱۸۳۰ الی ۱۸۷۰ میلادی حقوق و عدالت را برای خلق‌های عثمانی و آناتولی به ارمغان آورده و زندگی انسان‌ها را در این خاک‌ها راحت‌تر نموده است و البته که در حفظ این عدالت تحصیلات نیز بسیار مهم بوده است «محمودخان دوم» کلاس‌ها و مکاتبی برای یادگیری قانون بوجود می‌آورد و از همین مکاتب بوده که «نیروی دادگستری» بوجود آمده است. از دیگر مدارس و انجمن‌های تحصیل حقوق می‌توان از مدارس که در سال ۱۸۵۴ میلادی توسط «شیخ‌السلام عارف افندی» بوجود آورد در این جا سخن به میان آورد این مدارس با نام «معلمخانه نواب» به‌وظیفه خویش به خوبی عمل می‌کنند. همین مدارس بودند که به زودی بهترین حقوقدانان را تربیت کرده به جامعه تحویل دادند.

امروزه در کشور «ترکیه» که میراث خواران دولت عثمانی هستند سیستم حقوقی هنوز در حال تکامل یافتن می‌باشد و هر روز در امر فوق پیشرفت‌هایی نائل می‌شود. حقوق و علم آن به مانند علم‌های پزشکی و یا مهندسی نمی‌باشد، در حقوق می‌باید به تاریخ، باورها و فرهنگ جایی بس مهم اختصاص داده شود. تاریخ حقوق برای کشور ما نیز بسیار مهم است و با علم به آن عمل کردن موفقیت بیشتری را نصیب ممالک و خلق‌های آن خواهد نمود، «عدالت» حربه‌ای است که توسط آن خلق می‌تواند به گذشته، حال و آینده خویش امیدوار باشد.

